

ימי קודש

חג הפסח

גליץ למועדי ישראל בהלכה אגדה ומנהג

1

הלכות והנהגות

מאת הגאון הרב אלעזר זאב רז שליט"א רבה של תל ציון

בדיקת חמץ

- א. אור לארבעה עשר בניסן אחר תפלת ערבית, יבוא אל ביתו ויבדוק החמץ בשמחה, ויכוין גם לפשפש בנגעי בתי הנפש, ולבער מעשיו הרעים ומכאן ואילך יהא מוסיף בתשובה ובעבודת ה'. (החיד"א)
- ב. ישים אל לבו היטב להצניע החמץ אחר הבדיקה שלא יתפור אנה ואנה. (שו"ע)
- ג. את החרוסת יש נוהגים להכין כבר בליל ערב פסח אחר הבדיקה, ויש בזה תועלת שיהא לו יותר פנאי בערב החג. רק יזהר שלא יאחר לישון, כדי שלא יכבד עליו גופו בליל הסדר.

ערב פסח

- ד. ישכים בבוקר כדי שיספיק לאכול פת שחרית, ולשרוף החמץ בזמנו.
- ה. ההושענות שחבט בהן בהושענא רבה אסור לזורקן או לדרוס עליהן, והואיל ועשה בהם מצות חבטה יעשה בהם עוד מצוה, ולכך יצניעם לשרוף עם החמץ בערב פסח. וכן את הלולב, ויש שנהגו לשרפו בתנור של המצות מצוה.

מקורות ההלכה

- ו. אחר פת שחרית יתן אל לבו לנקות פיו משיירי החמץ, ויצחצה שיניו היטב במברשת ובמים, דחמץ בפסח במשהו.
- ז. ערב פסח אחר תפלת המנחה יקרא סדר קרבן פסח, ודבר בעיתו מה טוב.
- ח. נכון לשקול המרור מערב פסח להכין שיעור כזית. ויניחו במקרה שלא יכמוש. והמשתמשים בעלי חסה יזהרו לבדוקם היטב מתולעים.
- ט. נהגו ליקח "זרוע" צלוי לקערת ליל הסדר (שו"ע), ויזכור לצלותו מבעוד יום. (משגי"ב)
- י. טוב שישן מעט בערב פסח כדי שיוכלו להיות נייעורים בלילה לספר ביציאת מצרים. ובפרט יש להשיגח בזה על הקטנים.
- יא. הטבילה במקוה בערב החג טובה וחשובה. ובזה יושפע עליו אור המועד וקדושתו.

ליל הסדר

- יב. ליל הסדר יש בו סגולות רוחניות רבות. ומתגלה אז אור גדול, ובו נשפע שפע גדול לעם ישראל.

מהר"ר שמשון מאוסטרופוליא זיע"א, ונכתב שם: כל המעיין בסוד נפלא ונורא הזה על מכונו אפילו פעם אחת בשנה, וביותר בער"פ, מובטח שהוא ניצול כל אותה השנה מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח אמן. עכ"ל. ונדפס במחזורים. ואח"כ אומרים סדר מ"ב מסעות. וביסוד ושוורש העבודה (שער הצאן פ"ד) כ' שכשיחזור מתפלת המנחה יקרא סדר קרבן פסח, וכ"כ השל"ה.

ח. בספר ארחות יושר (פ"א) כ': וראיתי לחסידים ואנשי מעשה שהיו שוקלים בע"פ שיעור כזית מצה ומרור כדי שלא יטעו לאכול פחות מכזית באומד הדעת.

י. בפסחים (קט). אמרו עליו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים וערב יוה"כ, בע"פ בשביל תינוקות שלא ישנו וכו'. והביאוהו מהרי"ל ובשו"ת מהר"י וייל (סי' קצג) הובא בס' ויגד משה (עמ' סב). ושם כתב דמהגהות מנהגים ומטה משה נראה שיש ענין גם לגדולים לישון כדי שיהיו עירניים בלילה לספר ביציאת מצרים.

יא. בכה"ח (סי' תסח אות קא) כ' בשם השל"ה: אחר חצות ילך למרחץ ויטבול עצמו "לכבוד הרגל". עכ"ל. ובס' מורה באצבע (אות רד) כ': ערב פסח יזהר לטבול במקוה טהרה כי חייב אדם לטהר עצמו ברגל. ויכוין לקבל קדושה משמות הקודש ע"ב קס"א בגימטריא "רגל". ע"כ. ואע"פ שאין לחייב מעיקר הדין בזה"ל לטבול בערבי ימים טובים. מ"מ טוב לטבול בערבי ימים טובים, ויושפע עליו אור המועד וקדושתו. וראה עוד במה שנתבאר בס"ד בשו"ת מציון אורה ח"א (תאו"ח סימן כא).

יב. בסה"ק העתיקו סוד גדול ונורא מכתבי הקודש להמקובל האלקי

ג. כתב בספר ארחות יושר (פ"א): ולא יהא נעור בלילה כמו שראיתי להרבה נשים שהן נעורות בליל י"ד לעשות מרקחות ולהכין התבשילין וכו', ובליל פסח שצריך להיות נעור תכף ומיד תרדמה נפלה עליהן.

ה. בהגהות מיימוניות (הל' לולב סופ"ז אות א) כתב: וריב"ק היה נוהג בערבה, וכן בערבה של לולב לתקן מן העצים קולמוסים, ולבער בהן החמץ בפסח. כדאמר גבי עירוב (ברכות לט): "הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה אעביד בה מצוה אחרית". עכ"ד. והרמ"א (סי' תרסד ט"ט) כתב: "ונהגו להצניע ההושענות לאפות מצות כדי לעשות בה מצוה".

נמצא שיש ב' אופנים למצוה: או לשריפת החמץ (במקום גחלים). או לאפיית המצות. וכתב ע"ז בתשובת מהרש"ל (סימן פז): "אלו ואלו דברי אלהים חיים". ובקב הישר (פרק ז) כ': ראיתי מנהג יפה לשים עצי ההושענות על האש ששורפין בו את החמץ, "ויש בו טעם כמוס". וטעם הנגלה כמ"ש הפוסקים בכמה מקומות: "הואיל ואיתעביד בו מצוה חדא נעביד בו מצוה אחרית". עכ"ל. וכיו"ב כ' הבא"ח (וזאת הברכה, ח), ונתבאר באורך בספרי "אור שבעת הימים" להושענא רבה (סעיף ו).

ו. בבא"ח (ז, ה) כ' מעשה בא' שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה ובכל הלכות פסח, והנה בליל פסח אחר שישן חלם שאמרו לו אוי לו שאכל חמץ משהו, ויקץ ויתמרמר מאד ויבך בכי גדול, וחזר וישן מתוך בכייתו, ויחלום והנה איש מדבר עמו, ואמר לו זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השיניים פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בע"פ בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה. על כן כמה צריך האדם לשום לבו לזהר בדבר זה.

ז. בסה"ק העתיקו סוד גדול ונורא מכתבי הקודש להמקובל האלקי

יג. יפאר שלחנו בכלים נאים, וינהג בעצמו כמנהג מלכים ודרך חירות. (שו"ע)

יד. אחר ערבית יכנס לביתו בפנים מאירות וישב בשמחה ובנחת, ואין צריך לומר שלא יכעס כלל.

טו. בעת קריאת ההגדה באים פמליא של מעלה לשמוע סיפור יציאת מצרים, ועל כן חרדה ילבש ויכין לבבו לשוב בתשובה שלימה, וישמח שמחה גדולה בגאולת השי"ת.

טז. ולפי שהוא "עת רצון", ובאה השכינה לכבוד המצוה, על כן יתפללו לה' יתברך, ויברכו את הבנים.

יז. מצוות הלילה יקיים בהתלהבות ובשמחה. ויראה בעצמו כאילו הוא ממש יצא ממצרים.

יח. דברי שבת והבטחות נאמרו על הזהיר במצות מצה. ובכללם: שהמקיימה כהלכתה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ונשמר גופו מיצר הרע. וזוכה להיות גופו קודש ונשמתו קודש.

יט. והעושה מצוה זו כתקנה יש לו תועלת גדולה לנפשו וזוכה למידת הענוה ולאחדות, ולרפואת הגוף והנפש.

כ. עיקר אמירת ה"הלל" נתקן לאומרו להודות להשי"ת על ניסיו עמנו, על כן יאמרנו בשמחה ובנעימה.

כא. יקה חתיכה מהאפיקומן וישאנה בחיקו או יצניענה בביתו, והיא סגולה ללידה קלה, גם יועיל להנצל מגולגלים ולהבריח הקליפות ממנו.

כב. אחר גמר הסדר כולו עם אמירת 'שיר השירים', ישב ויעסוק ב'הלכות קרבן פסח' ברמב"ם, או ב'סיפור יציאת מצרים' אשר במדרשים ובזוה"ק.

גם אם גברה עייפותו וכבר עבר חצות, מ"מ ישב ויעסוק בסדר הלימוד הנזכר עד שתחטפנו השינה והנמנום, ואז ילך לישון. וכ"ש אם יש חשש שאם ינוד שינה כל הלילה יפגע בתפלתו בבוקר, שאז ילך לישון. אך ילמוד מעט ושכב וערבה שנתו. (מבואר בשו"ת מציון אורה ח"א האו"ח סימן כג)

מקורות ההלכה

וע"כ צריך אדם לקשר מחשבתו באור זה ולא יפנה מחשבתו לשום דבר כ"א בדבקות ה'. וכ' בס' ויגד משה בשם הגה"ק מבעלזא שיש ב' לילות בשנה ליל פסח וליל יוה"כ, בליל יוה"כ משפיע השי"ת בלב כל בר ישראל אור של יראה וכל ישראל חרדים ופחדים מאימת הדין. ובליל פסח משפיע השי"ת אור של אהבה בליבות ישראל.

יד. בארחות יושר (פ"א) כ' דמצוה לנהוג שררה בליל פסח וזוהי יופי מה שנהג שררה וגאווה כל השנה. וכ' ע"ז בחיים לראש (דל"ז ע"ב): ואני אומר דאם לתקן יתן דעתו היטב שלא יקלקל יותר ח"ו, ובפרט בענין הכעס שלא יכעוס כלל ועיקר, ואם אזהרה זו איתיה בכל זמן, כ"ש וק"ו בליל התקדש חג המצות וכו'. וזה אפשר שרמזו רז"ל באמרם (ר"ה טז): חייב אדם לטהר עצמו ברגל - "עצמו" דייקא, שהוא עצמותו שלא יכעס כלל שהרי אמרו בזוה"ק (תצוה קפב): דהכועס מטמא את עצמו בטומאת ע"ז.

טו. בזוהר הקדוש (פרשת בא מ: ברע"מ) הפליג הרבה במעלת סיפור יציאת מצרים, ומבואר שם שיש בסיפור יציאת מצרים נחת רוח לפניו יתברך. ע"ש. ובספ"ק כתבו שיעשה תשובה קודם הסדר וקודם קיום המצוות.

טז. הנה בעת זו שיש "עת רצון" וגילוי אורות גדולים, לכך מסוגל וראוי לבקש אז בקשות, כפי אשר יחפוץ, על הרחוניות וגם על הגשמיות, על זולתו ועל עצמו. ובס' ויגד משה כ' בשם נחלי בינה שבפסח עונין על כל הבקשות וממלאין משאלות לב כל אחד לטובה. וכיון שבלילה זה נתברך יצחק כמ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פ"ב), על כן ראוי לברך הבנים בלילה זה. ובס' מי הים למהרי"מ מגוסטינין כ': נכון לברך יוצאי חלציו בלילה זה כי לילה זה מסוגל לברכת טוב.

יז. בס' שמחת הרגל כ' ז': בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, פי' לא סגי במחשבה ובלבו, אלא צריך להראות בהתלהבות בגוף, שיכירו וידעו כל היושבים בביתו מתנועת

שמחתו וגופו שהוא עושה לשם שמים, ע"ש. ובפלא יועץ (פסח כ'): ובליל התקדש החג יאזור חיל לקיים מאמר רז"ל חייב אדם להראות וכו', וע"י מחשבות טהורות תדיריות יתלהב לבו באופן שיראה שאי אפשר שלא לשמוח, ולפי התעוררותו ולפי מעשיו כך יהיה לו סיעתא דשמיא, והבא ליטהר מסייעין אותו שישמח בעושייו שמחה רבה.

יח. כתב הרוקח (סימן רצא ד"ה האוכל) דהמקיים מצות מצה, שלא יאכל חמץ כי אם מצה, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ובזוה"ק (כי תצא רע"מ רפב ע"ב) כ' שסגולת מצות אכילת מצה הוא דזוכה להיות גופו ונשמתו קודש. וכ' החב"י"ף שלזה התחיל סדר סימני פסח (קדש ורחץ וכו') בתיבת "קדש", לרמוז דבקיום המצוות של זאת הלילה נזכה לקדושה יתירה, וכיון דשמור הוא מיצה"ר שמתמא גופו של אדם מבית ומחוץ, קאמר עוד "ורחץ", שיזכה לרחוץ גופו מטומאת עונותיו ע"י אכילה זו.

יט. בספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ג) כתב שע"י המצה קונה האדם מידת הענוה. וע"י הענוה יש אחדות ואין מחלוקת. ורמז בזה בס' זכירה לחיים (ד"ב ע"ב) דסופי תיבות "הא לחמא עניא די" גימטריא אח"ד, לרמז שעל ידי המצה שקונה בה מידת הענוה יזכה לאחדות. ובזוה"ק (תצוה קפב ע"ב) קרא למצה "מיכלא דאסוותא" פירוש מאכל רפואה, שהיא סם חיים ומרפא לאוכליה.

כ. ביסוד ושורש העבודה (שער הצאן פ"ב) כ' שעיקר כונת חז"ל במה שתקנו לומר ההלל היא אל ההודאה והשבח שיתן האדם לה'. ולכן נקרא בשם "הלל" שפירושו שבח והודאה. לכן יזהר האדם שיתן לבו ומחשבתו אל השבחים וההודאות הנזכרים במזמורים אלו, וישמח שמחה עצומה עד מאד, ולא יוציא התיבות בפיו ובשפתיו לבד. ע"כ.

כא. כ"כ בקיצור של"ה (צו ע"א). ובס' דרך ישרה (פז) כתב סגולה להשתיק הים מעצפו שישליך לז' רוחות הספינה ממצה של אפיקומן.

הא לחמא עניא

הא לחמא - היא התורה [שנקראת לחם] דכתיב לכו לחמו בלחמי, עניא - כך היא דרכה של תורה פת מלח תאכל, די אכלו אבהתנא, על ידי: ארעא דמצרים - שהצרו עצמם עליה. כל דכפיין - כל המרעבי עצמו מעניני העולם הזה - ייתי ויכול. אבל מי שרוצה לעשות: כל דצריך - ורוצה להיות אוכל בשעת אכילה וישן בשעת שינה ומטייל בשעת טיול וכדו', תורה מה תהא עליה, בודאי - ייתי ויפסח, שעיי"כ יהא שונה ופורש [מלשון "ויפסחו" על המזבח], ויש לך לחשוב כי אפשר - לשנה הבאה בארעא דישראל - ואז יהיה בירור, והיה הנוטר בירושלים קדוש יאמר לו, ועוד תחשוב שמא - לשנה הבאה בארעא דישראל - ארץ העליונה ארץ החיים - [בני] חורין - מן התורה ומן המצוות, לכך כל אשר בכחך לעשות עשה, ובחרת בחיים.

רבנו אליעזר פאפו זיע"א - ספר אלף המגן

ישמח לב מבקשי ה'
הופיע!
הספר
קן משולח
הלכות שילוח הקן
ועניניו עפ"י הפשט וע"ד הסוד

מאת הגאון הגדול
כמהר"ר אלעזר זאב רז שליט"א
בעל שו"ת מציון אורה ושא"ס, רבה של תל ציון

ערך כטוב טעם ודעת, מהמקורות בש"ס ועד אחרוני דורות
מתובל בדברי אגדה ובסגולות, עם תמונות

להזמנות: 054-845-6041 או 02-9709118

ימי קודש

גילוי למעדי ישראל בחלום אגדה ומטג

יוצא לאור על ידי
מוסדות "מתן תורה" (ע"ר)
ת.ד. 57124 ירושלים
טלפקס: 02-9709118

לקבלת העלון בדוא"ל שלחו ל:
yemekodesh@gmail.com

להנצחה בגיליונות הבאים
לזיכוי האלפים
ניתן לפנות לכתובת הנ"ל